

Az r-ező és a nem r-ező angol akcentusok közötti különbség az elméleti keretek fényében

Az angol nyelv változatai között tapasztalható egyik legmarkánsabb kiejtésbeli különbség az r-ezés, más néven rhoticitás terén tapasztalható. Az ún. r-ező akcentusokban az [r] (a továbbiakban: R) mind prevokális, mind prekonzonantális és abszolút szóvégi helyzetben előfordul, míg a nem r-ezőkben prevokális környezetre korlátozódik; pl. az r-ező akcentusokban megjelenik az etimológikus R olyan (izoláltan kiejtett) szavakban, mint pl. *fear, poor, core, far, port, card, beard, girl*, ám a nem r-ező akcentusokban az R „néma”. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a szóvégi R a nem r-ező akcentusokban is megjelenik, ha a következő szó magánhangzóval kezdődik (pl. *far_away*), illetve az, hogy etimológiailag váratlan R is feltűnik időnként, pl. *the idea R is good*. Ezt a jelenséget Intruzív R-ként (azaz Betoldott R-ként) ismeri a szakirodalom. A betoldott R szisztematikusan csak a nem r-ező akcentusokban létezik.

A jelen előadás azt vizsgálja, hogyan elemezhető a rhoticitás vs. nem-rhoticitás jelensége különböző elméleti keretekben. Ízelítőül lássunk néhány lehetőséget:

1. Lexikálisan (mögöttesen) az R jelen van, de azt egy R-törlő szabály „kidobja” a nem r-ező akcentusokban.
2. Lexikálisan nincs R a releváns pozíciókban: a felszíni R betoldás eredménye a nem r-ező akcentusokban, azaz *spa = spar*.
3. A prekonzonantális/abszolút szóvégi R terjedés (spreading) eredménye. Ez az R-kötés eseteit jól meg tudja magyarázni.
4. A 3-as pontban említett R lexikálisan a megelőző magánhangzó C-pozícióbeli megnyilvánulása. Ebben az esetben az r-ező és a nem r-ező akcentusok közötti különbség fonetikai interpretáció kérdése, nem pedig szerkezeti különbség következménye. Konkrétan, a *card* szó mögöttesen CVCC szerkezetű mindegyik angol akcentusban; a különbség oka az, hogy az aláhúzott C pozícióhoz kötött R magán- vagy mássalhangzóként realizálódik.

Jelen előadásom célja, hogy felvázoljam a fenti lehetőségeket, illetve szeretnék érveket felhozni a 4. opció mellett, figyelembe véve azt, hogy ez a megoldás számos problémát vet fel, és további kutatást igényel.